

ti predmeti upotrebljavali bile od velike važnosti za povijest, ali i sadašnjost stanovnika Istre.

Tanja Kocković Zaborski

Palež u sjećanjima / Vžgano v spominih / Le memorie degli incendi,
 katalog izložbe / katalog razstave / catalogo della mostra, glavni urednik
 / caporedattore Maurizio Levak, autori / avtorji / autori Željko Cetina,
 Robert Doričić, Vana Gović, Igor Jovanović, Petra Kavrečić, Miha Kosmač,
 Nikša Minić, Gašper Mithans, Milan Radošević, Igor Šaponja, Pula – Pulj
 – Pola: Istarsko povijesno društvo – Società storica istriana – Istrsko zgo-
 dovinsko društvo, 2017., 86 str.

Međunarodni projekt *Palež u sjećanjima (Burnt in memories)*, financiran sredstvima Europske unije iz programa Europa za građane, trajao je od kolovoza 2015. do siječnja 2017. Vodeći je partner u projektu bilo koparsko Znanstveno-raziskovalno središće Univerze na Primorskem, a uz njega su na projektu sudjelovali Istarsko povijesno društvo (Società storica istriana – Istrsko zgodovinsko društvo), Kulturno izobraževalno društvo PiNA, Associazione Quarantasettezeroquattro, Udruga „Žejane“, Associazione Kinoatelje i Občina Dolina – Comune di San Dorligo della Valle. U sklopu su projekta bile predviđene aktivnosti proučavanja usmene povijesti, izrade putujuće fotografske izložbe i dokumentarnoga filma te postavljanja spomen-obilježja. Nositelj aktivnosti izrade izložbe i pratećega kataloga bilo je Istarsko povijesno društvo.

Tema su projekta bila sela Julijske krajine, tj. Krasa, Istre, Goričke i Brkina, koje su tijekom Drugoga svjetskoga rata djelomično ili potpuno spalile postrojbe njemačke i/ili talijanske vojske kao odgovor na partizansko djelovanje protiv njih, ali jednako tako i kao kažnjavanje stanovništva koje je podupiralo partizane, odnosno narodnooslobodilačku borbu. Njemačko-talijanska represija i odmazde činjene su u obliku paleža i pljački sela, strijeljanja stanovništva ili njegova zatvaranja i deportiranja u logore diljem Reicha.

Kako bi se oživjela sjećanja na te nemile događaje, u sklopu su projekta prikupljena osobna sjećanja preživjelih sudionika te fotografije spaljenih sela i ubijenih civila. Nositelji projekta su u svoj rad uključili nedržavne

organizacije, mjesne vlasti i zajednice, škole, sveučilišta i medije, a sve u cilju prekida s tradicijom kolektivne krivnje, komemoriranja samo vlastitih žrtava i jednostranoga tumačenja povijesnih događaja te sa svrhom poticanja međugeneracijskoga poštovanja, sprječavanja međunacionalnih i međukulturnih sukoba te netrpeljivosti općenito. Ishod je toga trebalo biti jačanje europskoga kolektivnoga identiteta, jednako kao i poticanje europske integracije naše regije. Tematika spaljenih sela obrađivana je i prije, ali su se istraživanja orijentirala samo na određene lokalitete unutar pojedinih država. Prema tome, ovo je prvi projekt koji se bavi spaljenim selima Julijske krajine bez obzira na to što se ona danas nalaze na području triju država, Hrvatske, Slovenije i Italije. Upravo iz toga naziremo glavni cilj projekta, a to je povezivanje i suradnja na međunarodnoj razini.

Autori izložbe smatrali su kako bi spaljena sela Julijske krajine trebala biti prepoznata kao mjesta sjećanja, baš kao što su to Oradour-sur-Glane, Lidice i Ležáky. Otvorenje izložbe bilo je 1. lipnja 2016. u Mačkoljama/Caresani kraj Trsta, 19. lipnja premještena je u Šmarje kod Kopra, a u kolovozu u Hrvatsku. Ondje joj je prvo odredište bila Lipa, gdje je izložba otvorena 9. kolovoza, nakon čega je u rujnu gostovala u Žminju i Pazinu. Zbog velikoga je interesa tijekom listopada izložba postavljena u Fažani i Medulinu, a tijekom 2017. u Puli (u Domu UABA i u OŠ Veruda), Kromberku kod Nove Gorice, Ljubljani i Idriji.

U sklopu projekta, ali i same izložbe, napravljen je katalog izložbe u elektroničkom izdanju. Izdan je 2017. u Puli u nakladništvu Istarskoga povijesnog društva. Glavni je urednik kataloga Maurizio Levak, a autori su Željko Cetina, Robert Doričić, Vana Gović, Igor Jovanović, Petra Kavrečić, Miha Kosmač, Nikša Minić, Gašper Mithans, Milan Radošević i Igor Šaponja.

Trojezični je katalog izdan na 86 stranica i podijeljen, uz „Uvodnu riječ“, „Izvore i literaturu“ te „Zahvale“, na 25 poglavlja koja se izravno tiču same izložbe („Palež u sjećanjima“, „Spaljena zemlja“, „Prve paleži u Brkinima“, „Prve paleži sela u Goričkoj i Goričko bojište“, „Palež Mačkolja“, „Listopadska paljevinska ofenziva u slovenskoj Istri“, „Pazinština, listopad 1943.“, „Pokolj u Kresinima, 7. listopada 1943.“, „Spaljivanje Barbića, 7. listopada 1943.“, „Pokolj u Šajinima, 8. – 9. siječnja 1944.“, „Pokolj u Bokordićima, 9. siječnja 1944.“, „Ubojstva i palež u Maloj Gajani, 27. siječnja 1944.“, „Akcije paleži na Krasu“, „Bombardiranje i spaljivanje Brgudca, 14.

travnja i 6. lipnja 1944.“, „Lipa“, „Stradanje Lisca, Breze i Studene 1. – 4. svibnja 1944.“, „Žejane“, „Vele Mune i Male Mune“, „Brkini za njemačke okupacije“, „Palež Gabrovice kod Črnoga Kala“, „Gorička pod njemačkom okupacijom“, „Drugi palež Šmarja kod Kopra“, „Napadi na sela istarskoga Krasa, 10. kolovoza 1944.“, „Palež četiriju sela u okolici Trsta 1944. godine“ i „Život ide dalje“).

Svako poglavlje otprilike zauzima tri stranice. Osim uvodnoga i završnoga poglavlja, koja su samo tekstualna, ostala se sastoje od teksta i fotografija koje ga prate. Uglavnom, radi se o tekstu i fotografijama koji su se nalazili na panoima na samoj izložbi. „Uvodna riječ“, koju potpisuje odgovorni urednik Gašper Mithans, osvrta se na problematiku istraživanja navedene teme, ali i načina na koji su istraživanje i projekt provedeni. Također je sažet uvid u kronologiju povijesnih događaja na promatranom prostoru, kao i kontekst djelovanja antifašističkoga pokreta, ali i okupacijskih njemačko-talijanskih snaga. Poglavlje „Palež u sjećanjima“ nadovezuje se na prvo poglavlje i to tako da kronološki iznosi događaje koji su prethodili paležima, a tekst je popraćen fotografijama koje se tu jako dobro uklapaju. Nakon toga slijedi poglavlje „Spaljena zemlja“, koje donosi podatke o spaljenim područjima i mjestima koja se spominju u izložbi i u nastavku kataloga. Ostatak je kataloga podijeljen kronološki i tematski i to tako da su prvo prikazana stradanja slovenskih sela i stanovništva (4 poglavlja). U središnjem je dijelu prikazano stradanje Istre i istarskoga naroda, čemu je dano najviše prostora (17 poglavlja), da bi u zadnjem dijelu kataloga bilo prikazano spaljivanje četiriju sela iz okolice Trsta 1944. (1 poglavlje). Možemo reći kako sadržaj kataloga kronološki prati nedjela njemačkih i talijanskih postrojbi te stradanje stanovništva jugoistočnoga dijela Julijske krajine. Posljednja stavka kataloga odnosi se na zahvale svima koji su na određeni način omogućili ostvarenje izložbe.

Na kraju treba napomenuti kako je katalog izložbe dostupan na mrežnim stranicama projekta Palež u sjećanjima (www.burntinmemories.eu) i Istarskoga povijesnoga društva (www.ipd-ssi.hr).

Vedran Dukovski